

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

6 СОН, 3 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 3

LAWYER HERALD

VOLUME 6, ISSUE 3

TOSHKENT-2023

Мундарижа

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

1. АЗИЗОВ Нигмонжон Пардаевич ЎЗБЕКИСТОНДА ИЖТИМОИЙ ДАВЛАТ БАРПО ЭТИШНИНГ КОНСТИТУЦИЯВИЙ- ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ	8
2. СУФИЕВА Дилафруз Улугбековна КОНСТИТУЦИОННЫЕ ГАРАНТИИ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА НА ПРИМЕРЕ НОРМОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЗБЕКИСТАНА И КАЗАХСТАНА	15
3. ОЛЕЙНИК Димитри КОНСТИТУЦИОННЫЕ ПРИНЦИПЫ КАК КРИТЕРИИ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРОЦЕССА	21
4. РАХМОНОВ Толиб АДМИНИСТРАТИВНАЯ ЮСТИЦИЯ: НАЦИОНАЛЬНЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ	26

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

5. РУЗИНАЗАРОВ Шухрат Нуралиевич РАҚАМЛИ ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМ - БИЗНЕСНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МУҲИМ ШАРТИДИР.....	33
6. ДЖУМАНОВ Аскар Хасанович ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ И ПУТИ РЕШЕНИЯ В НОВОМ ЗАКОНЕ ОБ ОБЩЕСТВАХ С ОГРАНИЧЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ В УЗБЕКИСТАНЕ	41
7. ХУДАЙБЕРДИЕВА Гулнора Аманмуродовна ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛККА ОИД МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИКНИ ТИЗИМЛАШТИРИШ ВА КОДИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ	48
8. ЮЛДАШОВ Абдумумин Абдугопирович ШАХСГА ДОИР МАЪЛУМОТЛАР ВА МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИНИНГ ЎЗАРО КЕСИШМАСИ: ҲУҚУҚИЙ НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТ	54
9. TOSHKANOV Nurbek Bahriddinovich AN'ANAVIY BILIMLAR VA ULARNING HUQUQIY IFODASI BO'YICHA VA'ZI MASALALAR.....	61

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

10. РАХИМБЕРГАНОВА Бону Давлатназаровна ВАҚТИНЧАЛИК ИШЛАРНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ: ҚИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛ.....	68
---	----

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

11. ОТАХОНОВ Фозилжон Хайдарович

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИ НОРМАЛАРИНИ СУДЛАР ТОМОНИДАН
ТЎҒРИДАН-ТЎҒРИ ҚЎЛЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ, ТАРТИБИ ВА АҲАМИЯТИ75

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

12. ХАКИМОВ Равшан Тулкунович

МЕЖДУНАРОДНЫЙ УГОЛОВНЫЙ СУД И ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ПРЕСТУПЛЕНИЯ АГРЕССИИ82

13. ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович

МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ
ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР ТАҲЛИЛИ..... 94

14. РАХИМОВА МУАТТАРА АБДУСАТТАРОВНА

ВОПРОСЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ УСТАВНЫХ ОРГАНОВ
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ 104

15. ВАЛИЖОНОВ Далер Дилшодович

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ БОРЬБЫ С КОРРУПЦИЕЙ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ
(СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ)..... 114

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА.

16. КЎЧИМОВ Шухрат

ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ТИЛИ ВА ЮРИСЛИНГВИСТИКА: ХОРИЖИЙ ВА МИЛЛИЙ
ТАЖРИБА 121

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЮЛДАШОВ Абдумумин Абдугопирович

Тошкент давлат юридик университети Интеллектуал мулк ҳуқуқи кафедраси
доценти, юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

ORCID-0000-0002-2940-8718

E-mail: abdumuminyuldashev@gmail.com

ШАХСГА ДОИР МАЪЛУМОТЛАР ВА МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИНИНГ ЎЗАРО КЕСИШМАСИ: ҲУҚУҚИЙ НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): ЮЛДАШОВ А.А. Шахсга доир маълумотлар ва муаллифлик ҳуқуқининг ўзаро кесишмаси: ҳуқуқий назария ва амалиёт // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 6 (2023) Б. 54-67.

 6 (2023) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2023-6-8>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада рақамли технологиялар воситасида фойдаланувчилар томонидан муаллифлик ҳуқуқи бузилган тақдирда уларни жавобгарликка тортиш мақсадида уларнинг шахсига доир маълумотлардан фойдаланишга рухсат бериш билан боғлиқ масалалар ёритилган. Хусусан, бунда муаллифлик ҳуқуқи муҳофазаси тарафдорлари ва шахсга доир маълумотлар дахлсизлигини устувор ҳисоблашга қаратилган фикрлар юзасидан муаллифнинг шахсий қараш билдирилган ҳамда таҳлиллар билдирилган. Шунингдек, бу йўналишдаги АҚШ ва Европа иттифоқи мамлакатлари тажрибаси ва уларнинг суд амалиёти хусусида ҳам сўз юритилган. Мақолада, шунингдек муаллиф томонидан ушбу икки жиҳат ўртасидаги баланс масаласини таъминлаш юзасидан тегишли қонунчилик нормаларини такомиллаштириш билан боғлиқ масалалар ҳамда келгусидаги ҳуқуқий оқибатлар бўйича илмий-назарий хулосалар қилинган.

Калит сўзлар. шахсга доир маълумотлар, муаллифлик ҳуқуқи, телекоммуникация тармоғи, техник қурилмалар, онлайн платформалар, провайдерлар, “Интернет шартномалар”.

ЮЛДАШОВ Абдумумин Абдугопирович

Доцент Ташкентского государственного юридического университета,
доктор философии по юридическим наукам (PhD)

ORCID-0000-0002-2940-8718

E-mail: abdumuminyuldashev@gmail.com

ПЕРЕСЕЧЕНИЯ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ И АВТОРСКОГО ПРАВА: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРАВА

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются вопросы, связанные с разрешением на использование персональных данных пользователей, нарушившим авторские

права посредством цифровых технологий, чтобы привлечь их к ответственности. В частности, была выражена точка зрения автора и в связи с этим были высказаны мнения в пользу защиты авторских прав, направленные на установление приоритета неприкосновенности информации о личности. В статье также рассмотрены опыт и судебная практика США и стран ЕС. В статье также разработаны научно-теоретические выводы автора по совершенствованию соответствующих норм законодательства, и последующих последствиях с целью обеспечения баланса между ними.

Ключевые слова: персональные данные, авторское право, сеть телекоммуникаций, технические устройства, онлайн-платформы, провайдеры, «Интернет договора».

YULDASHOV Abdumumin

Associate professor at Tashkent State University of Law,

Doctor of Philosophy (PhD) in Law

ORCID-0000-0002-2940-8718

E-mail: abdumuminyuldashev@gmail.com

INTERACTIONS OF PERSONAL DATA AND COPYRIGHT: LEGAL THEORY AND PRACTICE

ANNOTATION

This article discusses issues related to permission to use personal data of users who have violated copyright through digital technologies in order to bring them to justice. In particular, the personal point of view of the author was expressed and, in connection with this, analyzes were expressed in favor of copyright protection and opinions aimed at establishing the priority of the inviolability of personal information. The article also examines the experience of the USA and EU countries in this direction and their judicial practice. The article also develops the author's scientific and theoretical conclusions on issues related to improving the relevant legislation and the subsequent legal consequences in order to ensure a balance between these two aspects.

Keywords: personal data, copyright, telecommunications network, technical devices, online platforms, providers, "Internet treaties".

Сўнгги йилларда Интернет ва телекоммуникация тармоқлари фойдаланувчиларининг шахсга доир маълумотларини ошкор қилишга нисбатан муаллифлик ҳуқуқини ҳимоя қилиш тарафдорлари ва аксинча ушбу тармоқлар фойдаланувчиларининг шахсий маълумотларини барча ҳуқуқий ҳимоя унсурларидан устувор деб ҳисобловчилар ўртасидаги турли баҳс-мунозаралар бермоқда. Ушбу масалада хорижий мамлакатлар қонунчилиги ва суд амалиёти ҳам турлича аҳамият касб этади. Масалан, АҚШда фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотлари ва муаллифлик ҳуқуқи объектлари эгалари ўртасидаги муносабатларда устуворлик бевосита иккинчи тарафга берилган. 2010 йилда АҚШнинг Boll KG продюсерлик фирмаси томонидан тасвирга олинган "Far Cry" кинофильми бир гуруҳ фойдаланувчилар томонидан рухсатсиз тарқатилган. Суд эса провайдерларга ушбу ноқонуний ҳаракатни содир этган фойдаланувчилар шахсини аниқлаш ва тарқатишга рухсат берган [1]. Ушбу ҳуқуқий жиҳат АҚШнинг Рақамли муҳитда муаллифлик ҳуқуқи қонуни (DMCA)нинг 1201(i) қисмида шахсга доир маълумотларга нисбатан истиснолар назарда тутилган. Унга кўра, онлайн платформалар (провайдерлар) муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш мақсадида жисмоний шахсга доир маълумотларни аниқлаш, тўплаш ва тарқатиш ҳуқуқига эга [2]. Айни ушбу ҳолат юзасидан Европа мамлакатлари тажрибаси аксинча ҳисобланади. Масалан, 2008 йилда Швейцария Олий суди онлайн платформаларга интернет фойдаланувчиларини муаллифлик ҳуқуқини бузган ҳолда "қароқчи" аудиовизуал асарларни юклав олганликлари учун судга бериш мақсадида уларнинг шахсга доир маълумотларини

аниқлашни ва уларнинг электрон манзилларини кузатишни таъқиқлади. Швейцария ҳукумати бундай ҳаракатларни шахсий ҳаётга тажовуз сифатида белгилади [3]. Шахсга доир маълумотлар махфийлигини таъминлаш онлайн муҳитда амалга оширилаётган Европа ҳуқуқининг умумий тамойили ҳисобланади [4]. 2002 йилда қабул қилинган Европа иттифоқининг “Махфийлик ва электрон коммуникациялар тўғрисида”ги директивасига кўра, иттифоққа аъзо мамлакатлар жинсий ҳаракатлар учун қидирувлар ўтказишни таъминлаш, миллий хавфсизлик, муҳофаа ва умумий хавфсизликни таъминлаш мақсадларида шахсга доир маълумотлар ошкор этилиши мумкин. Қатъий истисно тарзида белгиланганки, агарда “демократик ҳамжамиятни таъминлаш учун зарур бўлган” ҳаракатлар бўлса шахсга доир маълумотлардан фойдаланишга рухсат берилади. Европа иттифоқида ҳуқуқ эгалари интернет провайдерлардан тармоқдаги асарларни ноқонуний кўчириб олган фойдаланувчиларнинг IP адресларини тақдим этишларини сўрашмоқда. Уларнинг фикрича, бу ҳаракатлар турли даражадаги фундаментал ҳуқуқлар ҳимоясини таъминлаш, хусусан “шахсий ҳаётга нисбатан ҳурмат - мулк ҳимоясига бўлган ҳуқуқ – самарали ҳуқуқий ҳимоя восита [5]” билан тенг нисбатга эга. Юқорида келтирилган икки мисолдан англашилмоқдаки, интеллектуал мулк қонунлари ва шахсга доир маълумотларга доир қоидаларга нисбатан қарама-қаршилик юзага келмоқда ва бу эса ўз навбатида ҳуқуқий муаммоларни юзага келтирмоқда.

Европа парламентни ва кенгашининг 2016 йил 27 апрелдаги “Жисмоний шахсларнинг шахсга доир маълумотлари ва уларни эркин тарзда жойлашуви” тўғрисидаги 2016-679-сон регламентида шахсга доир маълумотлар тушунчасига батафсилроқ таъриф берилган деб ўйлайман. “Шахсга доир маълумотлар – бу идентификация қилинадиган жисмоний шахсга тегишли ҳар қандай маълумотни англатади. Идентификация қилинадиган жисмоний шахс – бу тўғридан-тўғри ёки билвосита, яъни исм, индентификация рақами, жойлашуви каби индентификацияга ҳавола қилувчи маълумотлар ёки жисмоний, физиологик, генетик, руҳий, иқтисодий, маданий ёки ижтимоий ўзига хослигини ифодаловчи маълумотлар” [6]. Ушбу таъриф шахсга доир маълумотлар таркиби нималардан иборат эканлигини кенгроқ тушунтирган.

Шу ўринда таъкидлаш лозимки, В.Рузановага кўра, дастлаб шахсга доир маълумотларга унинг ФИШ, туғилган санаси, манзили, оилавий, ижтимоий ва мулкий ҳолати, таълим, касб ва даромадлари кирган бўлса, эндиликда унинг доираси кенгайиб, улар таркибига геолокация, Интернет тармоқларида шахснинг ўзини тутиши, IP манзили каби телекоммуникация тармоқлари билан боғлиқ жиҳатлар ҳам киради [7]. Фикримча, Интернет тармоқларида шахснинг ўзини тутишини шахсга доир маълумотлар таснифига киритиш мумкин эмас. Сабаби, бу ҳолат энг олий ҳуқуқ ҳисобланувчи шахсий ҳуқуқлар ва эркинликлар тоифасига киради. Шунингдек, фикримизча IP манзил ва геолокация каби идентификация белгиларини ушбу тоифага киритилиши айнан муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар бузилиши билан боғлиқ санаш мумкин. Тўғри бунда кўпчилик шахс томонидан ижтимоий тармоқлар ёки бошқа онлайн хизматлар орқали мамлакат конституцион тузумига қарши ёки турли ҳақоратомуз ҳаракатлар, ҳуқуқбузарликни тарғиб қилувчи ҳолатларни аниқлаш асосий сабаб бўлиши мумкин. Лекин юқоридаги идентификаторларнинг ҳам “рўйхат”га киритилиши муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар бузилиши ва уларга нисбатан таъсир чорасини қўллаш имкониятини туғдириш билан бирга ушбу мақолада таҳлил қилинаётган зиддиятларни келтириб чиқаришга ҳам сабаб бўлди.

Россия қонунчилигида ахборот хавфсизлигини таъминлашда асосий эътибор фуқароларнинг шахсий манфаатлари эса, балки давлатнинг манфаатлари ва хавфсизлик талабларини таъминлашга қаратилган деб таъкидлайди, тадқиқотчи Линь До [8]. Бироқ, ушбу ҳолатда шахсий манфаатлар доираси бошқалар томонидан бузилганда ёки унга дахл қилинганда ҳам жабрланувчиларнинг қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш нуқтаи назаридан зарур чораларни кўришлик лозим деб ҳисоблайман.

Интернет ва телекоммуникация тармоқларининг кенг тараққий этиши натижасида иқтисодий ривожланаётган мамлакатларда шахсга доир маълумотлар муҳофазаси,

онлайн платформалар фаолиятига доир қонун ҳужжатлари қабул қилинди ҳада бу йўналишдаги ижтимоий муносабатлар ривожланиб бормоқда. Ўзбекистонда ҳам 2019 йилда “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги қонун қабул қилинди. Мазкур қонунга кўра, шахсга доир маълумотлар – бу муайян жисмоний шахсга тааллуқли бўлган ёки уни идентификация қилиш имконини берадиган, электрон тарзда, қоғозда ва (ёки) бошқа моддий жисмда қайд этилган ахборот [9].

Шахсга доир маълумотлар муҳофазаси юзасидан Марказий Осиё мамлакатлари, хусусан Қозоғистоннинг “Онлайн-платформалар ва онлайн-реклама тўғрисида”ги қонунда муҳим қоидалар белгиланган. Мазкур қонуннинг 10-моддасида онлайн платформалар эгаси ва (ёки) унинг қонуний вакили шахсга доир маълумотлар ҳимоясини таъминлаш мақсадида:

- фойдаланувчиларни уларни рўйхатдан ўтказиш тугагунга қадар онлайн платформаларнинг махфийлик сиёсати билан таништириши;

- шахсга доир маълумотларнинг яхлитлиги, хавфсизлиги ва махфийлигини таъминлаш;

- фойдаланувчининг ёки унинг қонуний вакилининг розилигисиз шахсга доир маълумотларнинг тарқалишига йўл қўймаслик;

- фойдаланувчининг шахсга доир маълумотларининг махфийлиги бузилган тақдирда дарҳол хабардор қилиши лозим [10]. Ушбу норма Ўзбекистон Республикасининг “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги қонуни 27-моддасига мос тушади. Унга кўра, давлат шахсга доир маълумотларнинг ҳимоя қилинишини кафолатлайди. Шунингдек, мулкдор ва (ёки) оператор, шунингдек учинчи шахс шахсга доир маълумотларни ҳимоя қилиш бўйича қуйидагиларни таъминлайдиган ҳуқуқий, ташкилий ва техник чораларни кўради:

- субъектнинг ўз шахсий ҳаётига аралашувдан ҳимоя қилиниш ҳуқуқи амалга оширилишини;

- шахсга доир маълумотларнинг яхлитлигини ва бут сақланишини;

- шахсга доир маълумотларнинг махфийлигига риоя этилишини;

- шахсга доир маълумотларга қонунга хилоф равишда ишлов берилишининг олди олинишини.

Шу ўринда таъкидлаш лозимки, Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодексига кўра, жисмоний шахснинг исмига, ундан фойдаланишга ва уни ҳимоя қилишга бўлган ҳуқуқи унинг шахсий қонуни билан белгиланади. Айни ушбу таснифни кенгайтириш Европа иттифоқи, Россия Федерациясининг тегишли қонунлари нуқтаи назаридан кенгайтириш лозим.

Шахсга доир маълумотларга доир қонунчилик ушбу маълумотларнинг махфийлиги асосий тамойиллардан бири эканлигини белгилаб бермоқда. Шу билан бирга, хорижий ва миллий қонунчилик субъект ва оператор шахсга доир маълумотларга ишлов бериш иштирокчиси эканлигини белгилаган. Субъектнинг қонуний вакили, мулкдор ва учинчи шахслар ҳам шахсга доир маълумотларга ишлов бериш иштирокчилари сифатида иш юритиши мумкин.

Муаллифлик ҳуқуқи бузилган тақдирда фойдаланувчининг шахсини аниқлаш ёки бундай ҳолатни чеклаш бўйича Ўзбекистондаги қонун ҳужжатларининг мақоми қандай? Юқоридаги қонунда “шахсга доир маълумотларнинг махфийлиги ва ҳимоя қилинганлиги” принципи мавжуд.

“Моҳиятига кўра муаллифлик ҳуқуқи – бошқа ҳар қандай эгалик мулклари каби ҳурмат қилиниши лозим бўлган мулкдир” [11]. Ушбу таърифдан муаллифлик ҳуқуқининг мақоми кўриниб турибди. “Янги ахборот технологияларининг кенг тарқалганлиги, ахборотни юқори тезликда узатилиши ва унинг манбаларига кириш имкониятининг осонлиги адабиёт ва санъат асарларини “муддатидан олдин” ижтимоий мулк сифатида қабул қилинишига олиб келди, аслида эса Ўзбекистон Республикасининг “Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида”ги Қонунига кўра, ҳар бир асар муаллифи ёки ҳуқуқ эгасининг розилигисиз ундан рухсатсиз фойдаланиш мумкин эмас (такрорлаш,

тарқатиш, импорт қилиш, ижарага бериш, эфирга узатиш ёки кабел орқали юбориш, таржима қилиш, ва ҳ.к)” [12]. Мазкур таърифга ҳамда миллий ва халқаро қонунчилик нормаларига мувофиқ, ҳар қандай ҳолатда ҳам муаллифлик ҳуқуқи объектларидан фойдаланишда муаллиф ёки ҳуқуқ эгасининг розилиги муҳим аҳамият касб этади. Тўғри, қонунчиликда асарлардан муаллиф рухсатисиз фойдаланишга доир истиснолар мавжуд. Лекин, ушбу истиснолар (шахсий мақсадларда фойдаланиш, “лозим даражада” ва “мос ҳажмда” фойдаланиш в.ҳ.) маълум бир ҳолатлар учун тегишли мустаснолар билан амалга оширилади.

Бу ҳолатда ҳуқуқий назарияда қандай фикрлар мавжуд? Л.К.Теращенко “Правовые проблемы использования сети Интернет” номли мақоласида бу борада янги ҳуқуқий муносабатлар зарур эканлигини таъкидлаб, муаллифлар (ҳуқуқ эгалари) учун керакли ҳақларни тақдим этиш орқали, интернет фойдаланувчиларининг шахсига доир маълумотларига дахл қилмасликни таклиф этган [13]. Агарда ушбу фикрни маъқуллайдиган бўлсак, бунда баъзи бир мамлакатларда мавжуд (хусусан, Ўзбекистонда ҳам [14] [15]) асарларни яратганлик ва улардан фойдаланганлик учун қўлланиладиган минимал муаллифлик ҳақи ставкалари механизмлари ёрдамида амалга ошириш мумкин.

Фикримча, шахсга доир маълумотларни муҳофазаси муаллифлик ҳуқуқи бузилган тақдирда ҳам дахлсиз бўлиши лозим. Шахсга доир маълумотларни қўлга киритиш натижасида бугунги кунда жисмоний шахснинг бутун шахсий ҳаёти ва молиявий ҳолатининг назорати, сиёсий ва ижтимоий ҳуқуқлари доирасига эгалик қилиш мумкин. Бир ҳуқуқни тиклаш орқали бошқа ҳуқуқларга нафақат дахл қилиниши балки шахсий ҳаёт кафолатлари бузилишига (!) ҳам олиб келиши мумкин.

Юқоридаги фикримни тасдиғи сифатида таъкидлаш лозимки, XX асрнинг 80-йиллари охири ва 90-йиллари бошида шахсга доир маълумотлар муҳофазаси муаллифлик ҳуқуқи муҳофазасига нисбатан иккинчи даражали ҳисобланган [16]. Лекин рақамли технологияларнинг тараққий этиши, ҳар бир ижтимоий муносабатларга замонавий технологияларнинг кириб келиши ҳамда шахс маълумотларини виртуал муҳитга кўчиши бугунги кунга келиб ушбу нисбатни аксини кўрсатмоқда. Лекин фикримизча шахсга доир маълумотларга ўз ваколатлари доирасида ишлов берувчи онлайн платформалар учун эҳтимол муаллифлик ҳуқуқи қўпол равишда бузиш деб баҳоланган тақдирда (муаллифлик ҳуқуқларини бузиш даражаси белгиланмаган) ваколат беришни назарда тутувчи қоидалар киритилиши лозимдир. Шундай бўлган тақдирда ҳам ишлов бериш Ўзкомназорат билан ҳамкорликда амалга оширилиши лозим деб ҳисоблайман. Маълумки, Ўзкомназорат интернет тармоғида муаллифлик ҳуқуқини ҳимоя қилувчи ваколатли орган саналади [17].

Фикримча ҳеч қайси ижтимоий муносабатлар муаллифлик ҳуқуқичалик шахсга доир маълумотлар билан чамбарчас боғланмаган. Келгусида айти шу нуқтаи назардан ҳам муаллифлик ҳуқуқи қонунига шахсга доир маълумотлардан фойдаланиш билан боғлиқ қоидаларни киритиш мақсадга мувофиқ. Таъкидлаш лозимки, айти ушбу масала ўтган асрнинг 90-йилларида АҚШда кенг муҳокамага сабаб бўлган [18]. Унга доир айрим жиҳатларни эса биз АҚШнинг Рақамли муҳитда муаллифлик ҳуқуқи қонуни (DMCA)да кўришимиз мумкин [19].

Агарда биз Бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилотининг “интернет шартномалари”га назар ташласак ҳам “баланс” масаласи фақатгина таълим, илмий тадқиқотларга қаратилганлигини ва бу жиҳат кенг жамоатчилик манфаатлари юзасидан қилинганлиги белгиланган [20].

Хўш, муаллифлик ҳуқуқи объектлари ҳимояси ва шахсга доир маълумотлар ўртасидаги кесими юзасидан Ўзбекистон Республикасининг “Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида”ги Қонуни нима дейди? Муаллифлик ҳуқуқига доир қонунимизнинг 63-моддасига мувофиқ, “асарлардан ёки турдош ҳуқуқлар объектларидан фойдаланишни назорат қилувчи, муаллиф, турдош ҳуқуқлар эгаси ёхуд асарларга ёки турдош ҳуқуқлар объектларига нисбатан мутлақ ҳуқуқларнинг бошқа

эгаси томонидан рухсат этилмаган ҳаракатлар амалга оширилишининг олдини олувчи ёки уларни чекловчи ҳар қандай техник қурилмалар ёхуд уларнинг таркибий қисмлари муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқларни ҳимоя қилувчи техника воситалари деб эътироф этилади”. Шунингдек, асарлар ёки турдош ҳуқуқлар объектларига нисбатан ҳар қандай қурилмани ёки унинг таркибий қисмларини тайёрлашга, тарқатишга, прокатга беришга, вақтинчалик текин фойдаланиш учун беришга, импорт қилишга, реклама қилишга, улардан тижорат мақсадида фойдаланишга ёхуд хизматлар кўрсатишга, агар бундай ҳаракатлар натижасида муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқларни ҳимоя қилувчи техника воситаларидан фойдаланиш мумкин бўлмай қолса ёки бундай техника воситалари кўрсатилган ҳуқуқларнинг лозим даражада ҳимоя қилинишини таъминламаса, йўл қўйилмаслиги белгиланган [21].

Аҳамиятлиси, Ўзбекистонда муаллифлик ҳуқуқи ва шахсга доир маълумотлар ўртасидаги боғлиқлик бўлган норма махсус қонуниimizда шундан иборат. Юқорида келтирилган нормадан англашиладики унда фақатгина техник чораларни кўришга муаллиф (ҳуқуқ эгаси) ҳақли эканлиги белгиланган.

Техник ҳимоя билан боғлиқ масалалар ТРИПСда қанчалик ўз аксини топганлигига ҳам эътибор қаратсак. Мазкур келишувнинг 13-моддасида аъзо давлатлар ҳуқуқ эгасининг қонуний манфаатларига асоссиз равишда зарар етказмайдиган ва асарлардан одатдаги тарзда фойдаланишга қарши бўлмайдиган ҳолатлар учун мутлақ ҳуқуқларга нисбатан истисно ва чекловларни киритиши мумкин [22].

Ушбу халқаро келишувдан кўриниб турибдики, Жаҳон Савдо Ташкилотига аъзо-мамлакатлар чекловлар ва истисноларни киритиш ҳуқуқига эгаллиги белгиланмоқда. Лекин ушбу ҳолатда юқорида айтилганидек, “баланс” масаласи албатта инобатга олиниши лозимлиги белгиланмоқда.

Ҳуқуқшунослар томонидан муаллифлик ҳуқуқи ва шахсга доир маълумотлар ўртасидаги боғлиқлик жуда паст даражада эканлиги билдирилмоқда [23]. Шахсга доир маълумотлардан фойдаланиш билан боғлиқ ҳуқуқдаги бўшлиқларни бартараф этиш нафақат муаллифлик ҳуқуқи муҳим саналади. Балки, товар белгилари билан боғлиқ низоларда ҳам бу катта аҳамиятга эга. Зеро, бугунги кунда электрон савдо платформалари, “маркетплейс”лар кенг тараққий этмоқда. Бугунги кунда машҳур бўлган электрон платформаларга тегишли товар белгиларидан фойдаланган ҳолда ноҳалол равишда айна ушбу номдан фойдаланиб ҳаракат қилаётганларни шахсига доир маълумотларидан фойдаланиш ҳам актуал аҳамият касб этмоқда. Аҳамиятлиси, муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқларни ҳимоя қилиш механизмлари такомиллашиб боргани сари, келгусида Ўзбекистон қонуншунослари олдида айнан шахсга доир маълумотлар билан боғлиқ муаммога дуч келишлари аниқ деб ўйлайман. Умуман олганда, муаллифлик ҳуқуқи доимий равишда такомиллашиб борадиган цивилистик ҳуқуқнинг йўналишларидан бирига айланиб улгурди.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. США: суд узаконил поиск пиратов по IP. <https://pravo.ru/interpravo/news/view/37946/>.
2. The Digital Millennium Copyright Act of 1998. <https://www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf>.
3. Верховный суд Швейцарии запретил отслеживать IP-адреса. <https://www.bfm.ru/news/94634>.
4. Directive 2002/58/EC concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications, “E-Privacy Directive”), as amended by Directive 2009/136/EC (forming part of the EU “Telecoms Package”).
5. EUCJ, 29 January 2006, Promuscaes vs Telefonica, Case C-275/06.
6. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April

2016 “On the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation)”. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02016R0679-20160504&qid=1532348683434>.

7. Рузанова В.Д. Законодательство в области персональных данных как институт информационного законодательства // Юридический вестник Самарского университета. 2019. №2. 67-68.

8. Линь До. Основные тенденции в сфере защиты авторского права и персональных данных в сети Интернет // NB: Административное право и практика администрирования. 2020. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-tendentsii-v-sfere-zaschity-avtorskogo-prava-i-personalnyh-dannyh-v-seti-internet>.

9. Ўзбекистон Республикасининг “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги Қонуни. URL: <https://lex.uz/acts/4396419>;

10. Закон Республики Казахстан от 10 июля 2023 года № 18-VIII «Об онлайн-платформах и онлайн-рекламе» // URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35159963&doc_id2=36356625#activate_doc=2&pos=6;-106&pos2=99;-78.

11. In Defense of Private Orderings: Comments on Julie Cohen’s “Copyright and the Jurisprudence of Self-Help” 13 Berkeley Tech. L.J. 1151, 1159 (1998).

12. Юлдашов, А. (2023). Библиотека, цифровой контент и авторское право. in Library, 22(4), 86–90. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/archive/article/view/23421>.

13. Л.К. Терещенко. «Правовые проблемы использования сети Интернет». «Журнал российского права», № 7-8, 1999.

14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 14.08.2017 йилдаги “Маданият ва санъат ташкилотлари, ижодий уюшмалар ва оммавий ахборот воситалари фаолиятини янада ривожлантириш, соҳа ходимлари меҳнатини рағбатлантириш бўйича қўшимча шароитлар яратишга доир чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3201-сон қарори // URL: <https://lex.uz/docs/3312936>.

15. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 19.01.2008 йилдаги “Адабиёт ва санъат асарларидан фойдаланганликнинг айрим турлари учун муаллифлик ҳақининг энг кам ставкалари тўғрисида”ги 10-сон қарори // <https://lex.uz/docs/1302458>.

16. Judge Jon Newman, Copyright Law and the Protection of Privacy, 12 Colum-VLA J L & Arts 459, 469 (1988).

17. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 21.11.2018 йилдаги “Ахборот технологиялари ва коммуникацияларининг жорий этилишини назорат қилиш, уларни ҳимоя қилиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4024-сон қарори // URL: <https://lex.uz/docs/4071401>.

18. Pierre N. Leval, Toward a Fair Use Standard, 103 Harv L Rev 1105 (1990).

19. The Digital Millennium Copyright Act of 1998. <https://www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf>.

20. Договор ВОИС по авторскому праву. <https://www.wipo.int/wipolex/ru/text/295160>.

21. Ўзбекистон Республикасининг “Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида”ги Қонуни // URL: <https://lex.uz/acts/1022944>.

22. Соглашение по торговым аспектам прав интеллектуальной собственности // URL: https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/ru/wto01/trt_wto01_001ru.pdf.

23. Nordic Yearbook of Law and Informatics 2010–2012. Internationalisation of Law in the Digital Information Society. Dan Jerker B. Svantesson & Stanley Greenstein (editors). Ex Tuto Publishing A/S. // URL: www.extuto.com.